

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

นวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่นเรื่องชุมชนการวะตะธรรม เป็นกระบวนการวิจัยที่มุ่งเน้น 1) เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ชุมชนบ้านห้วยจั่ว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) เพื่อศึกษากระบวนการชุมชนการวะตะธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านห้วยจั่ว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์และ 3) เพื่อนำกระบวนการชุมชนการวะตะธรรมที่เหมาะสมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น ดำเนินการโดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มเป้าหมายเจาะจงเลือกจากผู้คนที่มีความรู้และประสบการณ์โดยมีวิธีค้นหาจากผู้คนที่เห็นคุณค่าและให้ความสำคัญในเรื่องความเคารพ ทั้งเคารพตนเอง เคารพผู้อื่นและเคารพคุณค่าขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ด้วยการสำรวจชุมชน สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการทั้งผู้นำชุมชนและผู้คนในชุมชน จำนวน 100 คนเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษามีทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ ได้แก่ เวทีชาวบ้าน เวทีเสวนาทางวิชาการ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) ที่สำคัญคือ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) เชิงปริมาณเพื่ออธิบายคุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลาที่ใช้ศึกษา ระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2556 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2557

สาระสำคัญ มุ่งเน้นศึกษากระบวนการชุมชนการวะตะธรรม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบนหลักการสำคัญที่ต้องมีความรู้ใฝ่เรียนรู้ ตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง มีสำนึกในคุณธรรม ศีลธรรมและจริยธรรมตลอดจนค่านิยมที่ดีงาม โดยยึดหลักผลประโยชน์ส่วนรวม อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ระหว่างกลุ่มคนระหว่างพื้นที่และระหว่างวัย พึงพาอาศัยเกื้อกูลอาหารกันและแบ่งปันภายใต้ความหลากหลายบนฐานคิด การเคารพสิ่งสำคัญร่วมกันคือ คนเคารพคน คนเคารพธรรมชาติและคนเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ และคุณลักษณะ 8 ประการของชุมชนการวะตะธรรม

สรุปผลการวิจัย

1.ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านห้วยจั่ว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยจำนวน 100 คน ได้แก่ พระภิกษุจำนวน 5 รูป นักวิชาการจำนวน 5 คน ประชาชนชาวบ้านจำนวน 10 คน ผู้นำชุมชนจำนวน 5 คน ตัวแทนชาวบ้านจำนวน 15 คน ครูจำนวน 5 คน ชาวบ้านจำนวน 45 คน เด็กและเยาวชนจำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เวทีชาวบ้าน เวทีเสวนาทางวิชาการ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) ที่สำคัญคือ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) ทั้งยังใช้การวิจัยเชิงปริมาณเพื่ออธิบายคุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย ขั้นตอนในการศึกษาเริ่มจากการสำรวจชุมชน การทำแผนที่ภูมิสังคมชุมชน วิเคราะห์ชุมชน สำหรับระยะเวลาในการศึกษานับแต่กันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2556

จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านห้วยจั่ว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 มีการปรับประยุกต์หลักการระตา 6 ให้เป็นคำถามนำเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมสิ่งใดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความสำคัญจากอดีตถึงปัจจุบันอะไรเป็นความจริงของชีวิตแนวปฏิบัติตามหลักทางศาสนาเป็นอย่างไร การให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้เป็นอย่างไร การเคารพตนเองการเคารพผู้อื่นเป็นอย่างไร

1.2 มีการสังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนการระตาธรรมจากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านห้วยจั่วผ่านยุคต่าง ๆ และจากคำถามนำที่ปรับมาจากการระตา 6 กำหนดคุณลักษณะชุมชนการระตาธรรมได้ 8 ประการ คือ 1) มองเห็นคุณค่าและยึดถือว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งสำคัญ 2) เข้าใจในความจริงของชีวิต 3) ยึดแนวปฏิบัติตามหลักทางศาสนา 4) ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ 5) เคารพตนเอง 6) เคารพผู้อื่น 7) มีการสละให้และ 8) มีใจงามใจฟ่องแผ้ว

1.3 พบประเด็นสำคัญคือชุมชนกำลังเผชิญกับความเสี่ยงต่อการสูญสลายเรื่องคนเคารพคนและคนเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ หลังจากเรื่องคนเคารพธรรมชาติได้สูญสลายไปจากชุมชน แต่ที่ชุมชนยังคงดำเนินวิถีของตนไปได้นั้นเพราะ ชุมชนมีจุดแข็งอยู่ในเรื่องความเคารพทั้งการเคารพตนเองและการเคารพคนอื่น อีกทั้งมีความใจงามที่ยังเอื้ออาทรกันและแบ่งปันยึดมั่นในขนบธรรมเนียม จริตประเพณี จึงนำจุดแข็งนี้ไปสู่การสร้างกระบวนการชุมชน

การวาระธรรมที่เหมาะสมในชุมชนบ้านห้วยจั่ว เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในการสร้างความเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนได้กินคือยู่ดี เป็นสังคมใจงามต่อไป

2. ศึกษากระบวนการชุมชนการวาระธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านห้วยจั่ว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการสนทนาและการสนทนากลุ่มย่อยกลุ่มเป้าหมาย ได้วิเคราะห์ร่วมกัน เห็นว่ากระบวนการชุมชนการวาระธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านห้วยจั่ว มีอยู่ 5 ขั้นตอนคือ

1. การสร้างกลุ่มคน
2. การสถาปนากลุ่ม
3. การออกแบบกิจกรรมกลุ่ม
4. การขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่ม
5. การเสริมสร้างพลังเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่ม

จากการศึกษากระบวนการชุมชนการวาระธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านห้วยจั่ว ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า

2.1 หลังสร้างการรับรู้แก่กลุ่มเป้าหมายถึงฐานคิดและคุณลักษณะ 8 ประการของชุมชนการวาระธรรมแล้ว กลุ่มเป้าหมายมีท่าทีที่ตอบรับ จนแสดงความเป็นเจ้าของชุมชนการวาระธรรมจึงได้สถาปนากลุ่มชุมชนการวาระธรรมขึ้น

2.2 หลังสถาปนากลุ่มจึงออกแบบ กำหนดกิจกรรมขับเคลื่อนเพื่อสร้างจิตสำนึกความตระหนักในความเป็นชุมชนการวาระธรรม

2.3 การสร้างพลังความเป็นชุมชนการวาระธรรมให้กับกลุ่ม เดิมเสริมพลังให้แกร่งขึ้นด้วยการสร้างกลุ่มเยาวชนการวาระธรรมขึ้นมา

3. นำกระบวนการชุมชนการวาระธรรมที่เหมาะสมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น

จากการวิเคราะห์พบว่า การนำชุมชนการวาระธรรมเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นเป็นการเชื่อมโยงในการเรียนรู้โดยเรียนรู้ได้ด้วยเชิงประจักษ์ในพฤติกรรม ผ่านกิจกรรมหลักในการเรียนรู้ร่วมกันเป็น 2 ช่องทางคือ 1) การนำชุมชนการวาระธรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นและ 2) ชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนการวาระธรรม

3.1 การนำชุมชนการวะตะธรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นในประเด็นสำคัญของแต่ละพื้นที่เมื่อผู้วิจัยนำฐานคิดและคุณลักษณะ 8 ประการของชุมชนการวะตะธรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันพบว่า กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และมีท่าทีที่ตอบรับในฐานคิดและคุณลักษณะ 8 ประการของชุมชนการวะตะธรรมเป็นอย่างดี แต่จะถึงขั้นแสดงความเป็นเจ้าของชุมชนการวะตะธรรมแล้วนำไปขับเคลื่อนในชุมชนตนเองหรือไม่นั้น ไม่สามารถคาดเดาได้ เป็นเรื่องของชุมชนเขาเอง

3.2 ชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนการวะตะธรรมในประเด็นสำคัญของแต่ละพื้นที่เมื่อผู้วิจัยนำฐานคิดและคุณลักษณะ 8 ประการของชุมชนการวะตะธรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันพบว่า กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และมีท่าทีที่ตอบรับในฐานคิดและคุณลักษณะ 8 ประการของชุมชนการวะตะธรรมเป็นอย่างดี แต่จะถึงขั้นแสดงความเป็นเจ้าของชุมชนการวะตะธรรมแล้วนำไปขับเคลื่อนในชุมชนตนเองหรือไม่นั้น ไม่สามารถคาดเดาได้ เป็นเรื่องของชุมชนเขาเองเช่นกัน

อภิปรายผล

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมกันผ่านความเป็นท้องถิ่น ท้องถิ่นนั้นเป็นระบบความสัมพันธ์ที่มีคนเป็นศูนย์กลาง ระบบความสัมพันธ์ของท้องถิ่นจึงมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการคือ 1) คนกับคน จากความเป็นปัจเจกสู่ระดับครอบครัว ชุมชน 2) คนกับธรรมชาติ ในระดับความเป็นปกติธรรมดาคือสิ่งที่ไม่ได้ปรุงแต่ง เป็นความสัมพันธ์ด้วยเหตุ 4 ประการคือ ความสัมพันธ์เพื่อให้ได้อาหาร เพื่อให้ได้ที่อยู่อาศัย เพื่อให้ได้เครื่องนุ่งห่มและเพื่อให้ได้ยารักษาโรคและ 3) คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ทำให้เห็น 4 ประการ คือ ขนบ ธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายผ่านวัฒนธรรมการกิน การอยู่ การแต่งกายและการรักษาโรค

ประเด็นที่ 1 ปรากฏการณ์ทางสังคมชุมชนบ้านห้วยจั่ว

การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมชุมชนบ้านห้วยจั่ว เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงกับความเป็นชุมชนการวะตะธรรมโดยศึกษาผ่านการตั้งถิ่นฐาน ศึกษาผ่านสถาบันหลักของชุมชนและศึกษาผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน พบว่า

1. การดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้น สามารถเชื่อมโยงปัจจุบันถึงอดีตได้และสามารถคาดการณ์อนาคตได้ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นพฤติกรรมของคนมองผ่านปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การรักษาโรค ต่อไปจะเรียกปัจจัย 4 ว่า เสื้อผ้า บ้าน อาหารและ

ยา จะเห็นชัดกว่าการมองผ่านการตั้งถิ่นฐานหรือผ่านสถาบันหลักของชุมชนเพราะหากมองผ่านการตั้งถิ่นฐานหรือสถาบันหลักของชุมชนจะเห็นภาพใหญ่ของการเคลื่อนไหว แต่ถ้ามองผ่านเสื้อผ้า บ้าน อาหารและยา จะเห็นทั้งระดับปัจเจก ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ทั้งยังสะท้อนไปถึงความใกล้ชิดทางสังคมในเรื่องการดำรงชีวิต เช่นกลุ่มนี้เป็นเครือข่ายที่กินปลา กลุ่มนี้กินเนื้อ จึงเห็นปรากฏการณ์เป็นกลุ่ม ๆ เป็นเครือข่าย เห็นวิถีชีวิตนามสกุลนี้เป็นการสะท้อนการเคารพสิ่งสำคัญ อย่างตระกูลที่ไม่กินเนื้อสัตว์ใหญ่ก็จะสะท้อนให้เห็นความมีจริยธรรม คุณธรรมค่อนข้างสูง เชื่อมถึงว่าไม่ค่อยจะดื่มสุรา ยกเว้นเป็นครั้งคราวหรือเข้าสังคม สังสรรค์กันในเครือข่ายหรือไม่ดื่มเลย บางเครือข่ายจะเห็นความแข็งแกร่งการเคารพกันตามระดับอาวุโสอย่างเหนียวแน่น อีกทั้งเห็นปรากฏการณ์ทางสังคมของการรวมกลุ่ม การแบ่งปันซึ่งเป็นการตั้งบนฐานความเคารพ

2. จากการขับเคลื่อนชุมชนการะตะธรรมที่ผ่านมานั้น ทำให้เห็นการเคลื่อนไหวที่เป็น การสนับสนุนฐานคิดที่วางไว้คือ “ เคารพสิ่งสำคัญร่วมกัน สรรค์สร้างสังคมใจงาม “ เป็นฐานคิดที่ใช้เป็นคำถามนำในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมได้ พบว่าการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมผ่านการดำเนินวิถีชีวิตทำให้เห็นภาพปรากฏการณ์ทางสังคมได้ชัดเจน สามารถเชื่อมโยง ปัจจุบันลงไปหาอดีตและสามารถคาดคะเนอนาคตได้ ตัวอย่างการแต่งกายในยุคหนึ่ง เขาชวนแต่งชุดโจรสัตส่วน โจ้วสะตือและของสงวน โดยเขาไม่รู้ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งสำคัญ ระหว่างเสื้อผ้า แฟชั่นสมัยใหม่กับของสงวนของตน นั้นแสดงว่าไม่ได้ให้ความเคารพตนเองแต่เคารพแฟชั่น เคารพค่านิยมตะวันตก การที่เราเน้นเสื้อผ้า บ้าน อาหารและยาไปศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงถึงชุมชนการะตะธรรมโดยผ่านการดำเนินวิถีชีวิตนั้นทำให้เราประเมินสถานการณ์ทางสังคมได้ เห็นความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกัน สอดรับและไปในทิศทางเดียวกัน กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เป็นอย่างดี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้พูดถึงการประเมินสถานการณ์ว่า สังคมไทยกำลังเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรมและมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่หลากหลาย สะท้อนให้เห็นได้จากคนในสังคมมีความถึในการใช้ ความรุนแรงในการแก้ปัญหามากขึ้น ทั้งปัญหาครอบครัว การแย่งชิงทรัพยากรระหว่างชุมชน ความคิดเห็นต่างทางการเมือง ขณะกระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหาได้ไม่เต็มที่ ผู้ใช้ความรุนแรงมักขาดความยับยั้งชั่งใจ มีพฤติกรรมเลียนแบบหรืออาจเกิดจากการเล็งดูขาดการใช้เหตุผล ขาดความเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทร ส่งผลให้ความมีคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคม ลดลง ความเสี่ยงต่อค่านิยมที่ค้ำจุนของไทยเสื่อมถอย ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณี

ดั้งเดิมที่ดั้งงาม ส่งผลให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยม พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงให้ความสำคัญกับศีลธรรมและวัฒนธรรมที่ดั้งงามลดลง มุ่งหารายได้เพื่อสนองตอบความต้องการ การช่วยเหลือเกื้อกูลลดลง ความมีน้ำใจไมตรีน้อยลง ต่างแก่งแย่งเอารอดเอาเปรียบกัน ทำให้คนไทยขาดความสามัคคี ขาดการเคารพสิทธิผู้อื่นและการยึดผลประโยชน์ประเทศ ส่งผลต่อวิถีชีวิตคนไทยทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศการสร้างภูมิคุ้มกันคือ ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การพัฒนาประเทศบนฐานความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย สังคมไทยมีค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดั้งงามลดอิทธิพลของความทันสมัยและความขัดแย้ง นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ครอบครัวบ่มเพาะความเป็นไทยที่มีจิตสำนึกและอัตลักษณ์ ทั้งตระหนักถึงรากเหง้าของตน

ปัจจุบันการดำเนินวิถีชีวิตอย่างแท้จริงในชุมชนด้วยปัจจัยสี่ ผ้า บ้าน อาหารและยา ถูกลดความสำคัญลง โดยเทคโนโลยี และความทันสมัย ความเป็นสมัยใหม่ทำให้มาลดทอนความสำคัญของความแท้จริงลงไป เป็นการหลงทิศผิดทางไปชั่วขณะตามความทันสมัย ชุมชนการ วัฒนธรรมถือเป็นแนวทางสร้างภูมิคุ้มกัน อันเป็นกระบวนการความคิดใหม่ กระบวนการเรียนรู้ใหม่ในการสร้างภูมิคุ้มกันถือเอาสิ่งที่ควรเคารพร่วมกัน สิ่งที่มีคุณค่า และมีความสำคัญในการดำเนินวิถีชีวิต ที่มีสี่อย่าง บ้าน อาหารและยา ซึ่งความทันสมัยได้มาลด และบั่นทอนความสำคัญลง ไป แต่ก็ยังเป็นเพียงแค่ชั่วขณะ ยกตัวอย่าง เรื่องการกลับคืนมาของสมุนไพรซึ่งการกลับมาครั้งนี้ น่าจะอยู่คงนาน เพราะเป็นการกลับมาแบบร่วมสมัย เรื่องอาหารที่มีความปลอดภัย ความมั่นคงทางอาหาร หรือการกลับคืนเรื่องบ้านก็มีแนวคิดคืนบ้านได้ถูกสูง เพราะจากปัญหาน้ำท่วม แม้ในชนบทเองก็เริ่มมองเห็นปัญหาน้ำท่วมเช่นกัน เนื่องจากการถมดินสูงกว่ากันและกัน ในที่สุดไม่มีทางให้น้ำไหล ทั้งนี้เกิดจากความไม่เคารพกัน ต่างแก่งแย่งเอารอดเอาเปรียบกัน จะเห็นว่าจุดเสี่ยงที่สำคัญคือความเป็นสมัยใหม่หรือความทันสมัย ทำให้ทุกอย่างเปลี่ยน ความคิดในเรื่องสี่อย่าง บ้าน อาหารและยาเปลี่ยนหมดความทันสมัยทำให้เกิดการบริโภคนฐานการกักขัง อย่างเช่นบ้านทันสมัยแม้จะต้องกู้เท่าไรก็ยินยอม ปัจจัยสี่อย่าง บ้าน อาหารและยา นั้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เมื่อคนเรียนรู้ธรรมชาติแล้วจึงนำมาสร้างสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้เป็นประโยชน์

อาหาร คือ จุดเสี่ยงที่สำคัญสุดในปัจจุบัน สี่อย่าง บ้าน อาหารและยา เพราะอาหารมีผลกระทบต่อสิ่งอื่นมากมายมหาศาล ดังคำว่า “กินดี อยู่ดี” กินดี หมายถึง 1) อาหารมีพอเพียง 2) อาหารมีคุณภาพและ 3) อาหารมีความปลอดภัย ชุมชนใดให้ความสำคัญเรื่องความมั่นคง

ทางอาหาร จะมีความเคารพในสิ่งต่าง ๆ คงจะไม่ทำลายป่า ทำลายน้ำ ทำลายดิน ความมั่นคงทางอาหารจึงถูกหยิบยกขึ้นเป็นปัญหาระดับโลก หนังสือ “การค้ากับนิเวศ ธุรกิจกับความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม” พูดถึงเรื่องความมั่นคงทางอาหารว่า การพูดถึงกำไรสูงสุด จะทำให้ทุกสิ่งถูกทำลายทั้งทรัพยากรดิน น้ำและอื่น ๆ เพื่อเพิ่มผลผลิต เพิ่มผลกำไร ทำอย่างไรจึงจะเรียนรู้ อยู่ร่วมกันกับความทันสมัยได้ คำตอบ คือ ต้องร่วมสมัย การร่วมสมัยคือการนำอดีตมาปรับประยุกต์กับปัจจุบันการร่วมสมัยเป็นภูมิคุ้มกันที่ดี เช่นสมุนไพร กลับคืนมาครั้งใหม่จึงไปอยู่ในแคปซูล มันคือการร่วมสมัย พื้นที่ปลูก คุณค่าด้วย ภูมิปัญญา หมอยาพื้นบ้านล้วนยังคงอยู่ ทั้งเป็นการผสมผสาน แพทย์และระบบโรงงาน การขับเคลื่อนชุมชนการวาระธรรมโดยฐานคิด “เคารพสิ่งสำคัญร่วมกัน สรรค์สร้างสังคมใจงาม” เป็นการเคารพในความร่วมสมัย ไม่หลงเอาแต่อดีตกลับคิดที่ปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็ไม่เอาแต่ปัจจุบันหันหลังให้ความหลังครั้งอดีต นั่นคือ “ไม่เพื่อเจอในอนาคตและไม่หลงไหลในอดีต” หากแต่ให้ความเคารพทั้งสิ่งใหม่และสิ่งเก่า เรียนรู้กันและกันปรับประยุกต์เข้าหากันและอยู่ร่วมสมัยกัน

จากการได้ศึกษาแนวคิดจากหนังสือ 99 ต่อ 1 เกลียวรมณะแห่งความเหลื่อมล้ำ เขียนโดย Collins. (2014 อ้างถึงใน ศิริพงษ์ วิทวิทยวิโรจน์. 2557) ได้เห็นประเด็นสำคัญคือ คุณค่าอำนาจ กฎเกณฑ์ การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน 3 ประการที่จะกระตุ้นเกลียวหมุนลงแห่งความเหลื่อมล้ำเคยเกิดขึ้นแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงคุณค่าขึ้นในวัฒนธรรม บรรทัดฐานและเรื่องเล่าต่าง ๆ ที่ชี้นำวิถีชีวิตและการคิดของเรา มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจจากคน 99 เปอร์เซ็น ไปสู่คน 1 เปอร์เซ็น และมีการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ซึ่งควบคุมเศรษฐกิจ ให้เอื้อประโยชน์แก่คน 1 เปอร์เซ็นด้วยรายจ่ายคน 99 เปอร์เซ็น การเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ประการเหล่านี้ คุณค่า อำนาจ กฎเกณฑ์ แต่ละอย่างมีปฏิสัมพันธ์และส่งอิทธิพลต่อกันและกันดังนั้นกระบวนการทางสังคมในมิติชุมชนการวาระธรรม ทำให้เราเห็น อำนาจ กฎเกณฑ์และคุณค่าของสิ่งที่เราศึกษาคือ อำนาจที่เกิดจากความถูกต้องจะนำสู่การสร้างกฎเกณฑ์ที่ยุติธรรมและสร้างคุณค่าที่คงทนให้ชุมชน

ข้อค้นพบ คือ การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยผ่านวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้สามารถประเมินสถานการณ์ เห็นความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกัน ได้ตามทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 จุดเสี่ยง คือ ความทันสมัย ความสำคัญของปัจจัยสี่คือ บ้าน อาหารและยา ถูกลดทอนความสำคัญลง สิ่งเหล่านี้หากมีการเคลื่อนตัวเข้าในชุมชนการวาระธรรมแล้ว จะทำให้การลดทอนความสำคัญเหล่านั้นเป็นการร่วมสมัย มิติชุมชนการวาระ

ธรรมมองความร่วมมือเป็นภูมิคุ้มกัน ภูมิคุ้มกันที่ดีต้องเริ่มบนฐานหรือก่อรูป อำนาจที่ดี อำนาจที่ดีก็นำสู่กฎเกณฑ์ที่ดีและสร้างคุณค่าที่ดี

ประเด็นที่ 2 กระบวนการสร้างชุมชนการวะตะธรรม

ข้อค้นพบจากการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างชุมชนการวะตะธรรม 5 ขั้นตอน คือ

1. ความยากอยู่ที่จุดเปลี่ยนถ่ายจากการรับรู้ผู้ความเป็นเจ้าของคือจุดเปลี่ยนถ่ายจาก ขั้นที่ 1 ไปสู่ขั้นที่ 2 นั่นคือทำอย่างไรที่จะทำให้กลุ่มคนเข้าใจได้ว่าตนเป็นเจ้าของชุมชน การวะตะธรรม ความยากไม่ได้อยู่ที่การตั้งกลุ่มหรือการสถาปนากลุ่ม แต่อยู่ที่เขาจะกล้า ประกาศว่า ตนเป็นชุมชนการวะตะธรรมต่างหาก ผู้วิจัยเห็นว่า หลังจากการรวบรวมคน เป็นกลุ่มแล้ว จุดเปลี่ยนถ่ายที่จะสถาปนากลุ่มเป็นเรื่องยาก การเคลื่อนงานจึงต้องเป็นไปตาม ทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 คือ เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวในการบ่มเพาะให้คนมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินวิถีชีวิต โดยการส่งเสริมการมีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน สามารถ ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง พื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีงามอาทิ ความเอื้ออาทรและการเป็นเครือข่ายมาใช้ ในวิถีชีวิต รู้จักใช้ปัญญาในทางที่ถูกต้อง และมีจิตสำนึกในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่จะมี ผลกระทบต่อการเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรมผลักดันให้ชุมชนเปิดพื้นที่สาธารณะในการ จัดกิจกรรมสัมพันธ์อันดีต่อครอบครัวและชุมชน พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถสร้าง ภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน ค้นหาอัตลักษณ์อันโดดเด่นและปลูกฝังความเป็นอัตลักษณ์ ของชุมชน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฟื้นฟูตนเองบนทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในชุมชน ลดปัญหาความ ขัดแย้งทางความคิด เข้าใจในพหุวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขระหว่างกลุ่มคน ระหว่างพื้นที่และระหว่างวัย เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์บนพื้นฐานของความไว้เนื้อ เชื้อใจ

อีกทั้งแนวทางที่ชุมชนการวะตะธรรมขับเคลื่อนยังสอดคล้องในประเด็นที่สังคม สีเขียวกล่าวถึง คือ การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิถีชีวิตไทยและ ความตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน ไทย เป็นภูมิคุ้มกันนำไปสู่สังคมและเศรษฐกิจสีเขียวที่มีแบบแผนการผลิตและบริโภค อย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็พื้นฐานในการเปลี่ยนพฤติกรรมจากการ บริโภคเกินพอดีไปสู่วิถีแห่งการผลิตและการบริโภคที่มีความพอดี ประหยัด รู้คุณค่าและยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนยังขาดความตระหนักและห่วงแหน ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อีกทั้งการที่ชุมชนภาคประชาชนและประชาสังคมมีความเข้มแข็งมากขึ้น จนสามารถรวมกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน รวมทั้งการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ ในท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม สามารถทำให้อนุรักษ์และฟื้นฟู ฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพได้อย่างยั่งยืน

2. เมื่อกลุ่มคนเป็นเจ้าของชุมชนการวาระธรรมแล้ว ผ่านขั้น 2 คือ การสถาปนากลุ่ม แล้ว ขั้นที่ 3 ขั้นที่ 4 สามารถขับเคลื่อนไปได้โดยไม่ยาก สิ่งที่น่าพาก้าวข้ามสู่ความเป็นเจ้าของ ชุมชนการวาระธรรม คือการเคารพสิ่งสำคัญร่วมกัน สิ่งที่เป็นการเคารพสิ่งสำคัญร่วมกันนั้น แสดงออกให้เห็น ได้คือ คุณลักษณะ 8 ประการ การยอมรับความเป็นชุมชนการวาระธรรม นั้นคือ การยอมรับในคุณลักษณะ 8 ประการ คือความเป็นเจ้าของคุณลักษณะ 8 ประการนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาท้องถิ่นเชิงพหุลักษณ์ (ศักดิ์พงษ์ หอมหวล. 2557 : 11) ขั้นตอนที่ 7 ดำเนินงานศึกษาท้องถิ่นเชิงพหุลักษณ์ ระยะลึกละเอียด ที่ว่า ธรรมชาติและธรรมาของผู้นั้น มีการเชื่อเชิญและผลักออก ดังนั้นจึงมีการเพิ่มและลดจำนวนลงในกลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็น ตัวแทนชุมชนและครอบครัวต้นแบบ คนและครอบครัวต่างมีชุดความรู้เดิมเป็นของตน สิ่งที่เป็นชุดความรู้ใหม่คือชุมชนการวาระธรรมเข้ากันได้กับชุดความรู้เดิมของเขาก็จะทำหน้าที่เชื่อ เชิญ ส่วนที่ไม่สามารถจะเข้าเป็นเนื้อเดียวกับชุดความรู้เดิมก็จะรับไว้ได้เพียงชั่วคราวและจะถูก ผลักออกในที่สุด

3. แต่มีความท้าทายในประเด็นการขับเคลื่อนงาน ขั้น 5 (พลัง) ทำทาย คือ คน ไม่ล่วงรู้ อนาคต ถามว่า ชุมชนการวาระธรรมจะเดิน ไป ได้อีกนานเท่าใด ตอบได้ใหม่ ไม่มีใครตอบได้ แผนก็ปี แผนเท่านั้นปี เป็นเรื่องคาดเดาทั้งนั้น แต่เราเชื่อมั่นว่าสิ่งที่ขับเคลื่อนมาจนถึงความเป็น เจ้าของชุมชนการวาระธรรม สร้างจนเป็นจิตสำนึก นำสู่พลังภายในจนระเบิดออกมาจากภายใน จึงเชื่อมั่นว่าชุมชนการวาระธรรมนั้นจะสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ด้วยดี ชุมชนการวาระ ธรรมเกิดจากความเป็นจริงของชุมชน คนเห็นคุณค่าและความสำคัญของชุมชนการวาระธรรม ทั้งยังเชื่อมั่นว่าบนฐานของความเคารพ คนเคารพคนผ่านระบบอาวุโสทางเครือญาติ ทำให้ก่อ เกิดคนใจงาม ทำให้เชื่อมั่นว่าจากความเคารพ จากความใจงามนั้น จะทำให้ขับเคลื่อนชุมชน การวาระธรรม ไปต่อได้และยังเชื่อมั่นถึงความเชื่อมโยงความใกล้ชิดทางสังคม ว่า อานุภาพ ของความเชื่อมโยงมันทำให้ขับเคลื่อน ไปได้ เราเชื่อถึงพลังของคนต่างวัยที่จะดำเนินกิจกรรม ร่วมกัน ในชุมชนการวาระธรรม เราจึงมีกลุ่มเยาวชนชุมชนการวาระธรรมเกิดขึ้นและเชื่อมั่น ว่ามันจะเป็นพลวัตต่อไป ผ่านคนรุ่นแล้วรุ่นเล่า เชื่อว่ามันจะเป็นเช่นนั้น

ประเด็นที่ 3 การเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น

การเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นเป็นการเผยแพร่ การแสดงผลของชุมชนการวะ
 ละครกรรม ผ่านธาตุ 5 ทำให้ชุมชนอื่นสนใจและเชื่อมโยงมาหา การเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่
 อื่นเกิดขึ้น 2 ประการ คือ 1) ชุมชนการวะละครกรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นและ
 2) ชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนการวะละครกรรม

ประการที่ 1 ชุมชนการวะละครกรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นความยากอยู่ที่
 การเรียนรู้ผ่านธาตุ 5 การเผยแพร่ชุมชนการวะละครกรรมไปสู่ชุมชนพื้นที่อื่นนั้นจากการเรียนรู้
 ร่วมกัน พบว่าสร้างการรับรู้ชุมชนการวะละครกรรมได้ดี ทั้งยังประเมินได้ว่า มีท่าทีตอบรับ
 เห็นพ้องในฐานคิดและคุณลักษณะ 8 ประการของชุมชนการวะละครกรรม ส่วนจะถึงระดับ
 มีความคิดในการเป็นเจ้าของชุมชนการวะละครกรรมเพื่อนำไปขับเคลื่อนในชุมชนของเขา
 จะระเบิดออกมาจากภายในของเขาหรือไม่นั้น เป็นเรื่องของชุมชนที่ชุมชนการวะละครกรรม
 ไปเรียนรู้ร่วม

ประการที่ 2 ชุมชนพื้นที่อื่นที่มาเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนการวะละครกรรมนั้น เขามองเรา
 อย่างไรจึงมาหาด้วยมีพลังข่าวดำเนินไปถึงว่ามีชุมชนการวะละครกรรม ที่มีกระบวนการความคิด
 ใหม่ กระบวนการเรียนรู้ใหม่ในการดำเนินชีวิต เห็นว่าเป็นพลัง เป็นอำนาจ เป็นอาณาภาพ
 ที่เชื่อมโยงถึงกันแม้อยู่ห่างไกลทำให้เขาสนใจและรับรู้ จึงอยากแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
 ชุมชนพื้นที่อื่นที่มานั้น มีพลังมากในการเรียนรู้ มีการรับรู้ชุมชนการวะละครกรรมได้ดี ทั้งยัง
 ประเมินได้ว่า มีท่าทีตอบรับ เห็นพ้องในฐานคิดและคุณลักษณะ 8 ประการของชุมชนการวะ
 ละครกรรม ส่วนจะถึงระดับมีความคิดในการเป็นเจ้าของชุมชนการวะละครกรรมเพื่อนำไป
 ขับเคลื่อนในชุมชนของเขา จะระเบิดออกมาจากภายในเขาหรือไม่นั้น เป็นเรื่องของชุมชน
 ที่มาเรียนรู้ร่วมกับชุมชนการวะละครกรรม

การเชื่อมโยงชุมชนพื้นที่อื่นด้วยการนำชุมชนการวะละครกรรมเรียนรู้ร่วมกัน คุณค่า
 หาใช่เพียงแค่การเผยแพร่ แต่มีคุณค่าในการหยั่งลึกลงจนเห็นถึงอำนาจ พลังของชุมชนการวะ
 ละครกรรมที่ขับเคลื่อนสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนชุมชน จากการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสม
 สอดคล้องกับการดำเนินวิถีชีวิตชุมชนบ้านห้วยจ้งสามารถแสดงผลเชื่อมโยงชุมชนพื้นที่อื่นมา
 เรียนรู้ร่วมได้ ชุมชนพื้นที่อื่นมองว่า ชุมชนการวะละครกรรมเป็นองค์กรธรรมชาติ ไม่มีการ
 เสแสร้ง สร้างมายาคติ จึงทำให้ดึงดูดความคิดและสามัญสำนึกของผู้คนจากภายนอกเข้ามา
 ชุมชนการวะละครกรรมจากการได้ศึกษาแนวคิดจากหนังสือ การค้ากับนิเวศ ธุรกิจกับความยั่งยืน
 ของสิ่งแวดล้อม เขียนโดย Hawken. (2002) แปลโดยเพ็ญญา หงส์ทอง กล่าวถึงว่า ในความ

พยายามใด ๆ ก็แล้วแต่ การออกแบบที่ดีมีอยู่ 2 หลักการ คือ หลักการแรก มันเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบน้อยที่สุดเพื่อบรรลุผลยิ่งใหญ่ที่สุด หลักการที่สอง มันทำให้ความตึงเครียดหายไปจากระบบ แทนที่จะเติมสิ่งนั้นเข้ามา ส่วนการออกแบบที่เลว จะตรงความหวังที่สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของเราจะอยู่รอดปลอดภัยไว้กับความเปลี่ยนแปลงของสำนึกและพฤติกรรมของมนุษย์เท่านั้น การออกแบบที่เลวจะทำให้เกิดกฎและข้อบังคับนับแสนข้อ การออกแบบที่ดีทำให้ขั้นตอนง่ายขึ้น (แต่ไม่ใช่ง่าย ๆ) การออกแบบที่ดีดูเป็นธรรมชาติ ไม่เสแสร้งและดึงดูดสามัญสำนึก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

เนื่องจากฐานคิดของชุมชนการวะตะธรรม ค้นพบคุณลักษณะ 8 ประการของชุมชนการวะตะธรรมและได้ก่อเกิดกรอบวิธีต้นแบบและตัวแทนชุมชนการวะตะธรรมขึ้นมาใช้ขับเคลื่อนในชุมชนบ้านหัวจัวและเครือข่ายเพียงเท่านั้น หากชุมชนพื้นที่อื่นจะนำไปใช้

1.1 จะต้องไม่คาดหวังว่าฐานคิดและคุณลักษณะ 8 ประการของชุมชนการวะตะธรรมนั้น เป็นงานวิจัยครอบจักรวาลที่สามารถนำไปใช้สร้างชุมชนพื้นที่อื่นได้อย่างเดียวกันกับชุมชนบ้านหัวจัว เพราะเราไม่ล่วงรู้อนาคต การนำไปใช้จึงไม่รู้ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ แต่เชื่อว่าการนำชุมชนการวะตะธรรมไปสร้างชุมชนอื่นสามารถขับเคลื่อนไปได้ หากสามารถค้นหากระบวนการอันเหมาะสมกับชุมชนของตนเอง

1.2 จะต้องเข้าใจว่าฐานคิดและคุณลักษณะ 8 ประการของชุมชนการวะตะธรรมนั้นล้วนผ่านการประพุดติดตามธาตุ 5 เป็นลำดับขั้น ดังนั้นการสร้างจิตสำนึกให้ผู้คนในชุมชนโดยขาดความเข้าใจในธาตุ 5 ถือเป็นการลดขั้นตอนของธาตุ เพราะจิตสำนึกไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากไม่ผ่านขั้นรับรู้ มีทำที่ตอบรับที่ดี และแสดงความเป็นเจ้าของ จึงจะก่อเกิดจิตสำนึกและมีพลังในขั้นสุดท้าย

1.3 จะต้องเข้าใจว่างานวิจัยนี้เป็นงานมุ่งเปลี่ยนค่านิยม เปลี่ยนความคิด ผู้ทำวิจัยคงต้องอาศัยการสร้างบารมีและความน่าเชื่อถือในการปฏิบัติตน สามารถเข้าถึงจิตวิญญาณของคน จิตวิญญาณของชุมชน เพราะทั้งฐานคิดและคุณลักษณะของชุมชนการวะตะธรรมเป็นการประยุกต์หรือการยกระดับให้เป็นตัวแทนของกลุ่มคน ที่ใช้ความรู้คู่คุณธรรม หากปราศจากการใช้ความรู้คู่คุณธรรมแล้ว จะกลายเป็นการใช้ความรู้ที่เป็นแค่เพียงความรู้ไม่ใช่เป็นปัญญา

1.4 จะต้องเข้าใจว่าการขับเคลื่อนชุมชนการวาระธรรมนั้น มีการบ่มงานด้วยความอดทนอย่างสูงและเข้าใจในความจริงอย่างเป็นขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นตอนการสร้างคน ต้องใช้ระยะเวลายาวนาน เพราะเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุด สิ่งที่ยาก คือ การ ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วกลับมาทำงานเลียนแบบกิจกรรมที่ไปเรียนรู้มา อย่างเช่นที่ภาครัฐชอบทำกัน ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนตรงจุด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 หากมีงานวิจัยที่จะนำผลงานวิจัย ชุมชนการวาระธรรมไปใช้ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยอยากเห็นงานวิจัย “พลังความใกล้ชิดทางสังคม” ว่ามีมิติ รูปแบบ เนื้อหาอย่างไร เพราะการขับเคลื่อนชุมชนการวาระธรรมทำให้พบว่า ความเคารพที่ผ่านระบบอาวุโสทางเครือญาติ ยังคงความเข้มแข็งมากกว่าระบบอื่น ๆ ในชุมชน

2.2 หากมีงานวิจัยที่จะนำผลงานวิจัย ชุมชนการวาระธรรมไปใช้ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยอยากเห็นงานวิจัย “อำนาจ กฎเกณฑ์ และคุณค่าของการวาระธรรม” ว่าเป็นอย่างไร เพราะการขับเคลื่อนงานชุมชนการวาระธรรม เป็นแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน บนฐานคิดและคุณลักษณะ 8 ประการ ไม่ได้ค้ำค้ำลงใน อำนาจ กฎเกณฑ์และคุณค่า